

Problemi

"PRAVILNO" IN "NAPAČNO" V LJUDSKI PESMI

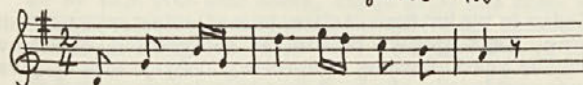
Neredko se dogaja, da se ta ali oni obrne na narodopisca z vprašanjem, kako je pravzaprav s to in to pesmijo; on da pozna tako besedilo in melodijo, drugi pojo drugače - kaj da je "prav". Včasih pride kdo z dobronamernim opozorilom, češ da ljudje pojo neko pesem "napačno" in potem navede "pravilno" besedilo.

Zdise, da izvira tako gledanje na ljudsko pesem iz prepričanja, da je treba ravnati z njo kot z literarno umetnino, ki ima določenega avtorja. Vse premalo se misli, da je ljudska pesem živa stvar, podvržena razvoju, rasti, spreminjanju, odmiranju. Pri umetni pesmi, ki se je recimo razširila med ljudstvom, je umestno iskati izvirno obliko, saj je ugotovljiva in ob njej lahko opazujemo spremembe, ki jih prinaša petje po ustnem izročilu. Pri ljudski pesmi pa take "izvirne" oblike ni, kajti vsak pevec je hkrati bolj ali manj ustvarjalec, pa če se tega zaveda ali ne. Navadno je celo prepričan, da poje natanko tako, kot je slišal. Primerjava žal največkrat ni mogoča, ker starejših zapisov ali posnetkov ni oziroma niso iz istega vira. Prav za naše najstarejše pesmi imamo povečini le prepise, ki so bolj ali manj zanesljivi, često pa celo predelave, redakcije ali vsaj "posnažene".

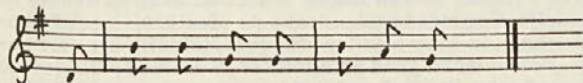
Zato sem se tembolj razveselila, kose mi je v času raziskovanja ljudske glasbe v Ribniški dolini posrečilo dobiti pesem, za katero obstaja starejši zapis. Še več: moja pevka je hči one prejšnje in se je pesmi od nje naučila. Pomembno je, da sta iz izrazito pevske družine, znane daleč naokrog. Med obema primeroma je skoraj 60 let časovne razlike. Prvega je zapisal Janko Žirovnik leta 1908 v Sodražici in mu ga je zapela Terezija Mihelič pd. Skončna Rezka iz Globeli. Moj posnetek na magnetofonu pa je iz leta 1963, narejen na Jurjevici pri Trščevih, kjer je za gospodinjno Terezija Petek, hči Skončne Rezke.

Razlika ni samov besedilu ampak tudi v melodiji. Medtem ko je v zapisu iz leta 1908 melodija še dvodelna in se druga fraza ponovi le izjemoma, če to terja besedilo, je v primeru iz leta 1963 že redno trodelna. Besedila je Trščeva Rezka nekaj že pozabila, a tudi v ohranjenih kiticah se ne drži vedno materinega. Kar primerjajmo obe!

Globel 1908

1. Bo-žec, bo-žec po Rim pe-tle,

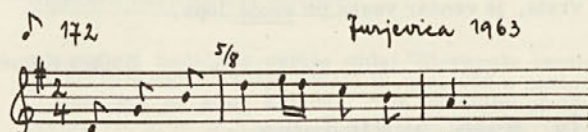
ku-ha je do-bu, jer-perg ne.

2. Do enga gráda pššu je,
tam prosu je za jerperge.

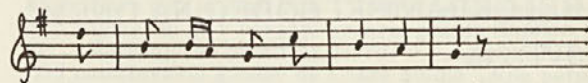
3. Žlahtnà gospà, imejte me,
imejte me na jerpergah!

4. Za vašmi vrati klečou buom,
za vašo dūšo molu buom!
5. Le-sòm, le-sòm hlapcè moji,
peléjte bužcaju pasji hlev.
6. Buždec imá črné bouhé,
črné bouhé, bajlè uši!
7. Žlahnà gospà se prebèdi,
a nuó močnú srcé boli.
8. Buždec, buždec mrtù leži,
krog nega pa šest svajč gori,
pr glávè mu sam Bug stoji.
9. Po úsəm Rime že zgoni,
pr svetəm Petraju štuke tri.
10. Nikdàr ne buom zveličana,
in u sveti raj poklicana.

(GNI O 10.032)

1. Bo-žec, bo-žec po Rim pe-tle,

ku-ha je du-bu, jer-perg ne,

ku-ha je du-bu, jer-perg ne.

2. Pa pride tja do engà gradu,
prav lepo prosu je daru.
3. Vsmiltè se me, žlahtnà gospà,
sprejmite me za božji lon,
za božji lon, za nebeški tron.
4. Pred vašmi vratmi klečaw bom,
za vašo dūšo molu bom.
5. Le-sòm, le-sòm hlapcè moji,
poglejte, kaj se pri nas godí,
gvišnò buždec mrtù leži.
6. Nikdàr ne bom zveličana
in v sveti raj poklicana.

(GNI M 26.132)

Pesem je v našem ljudskem izročilu dokaj redka. V Štrek-ljevi zbirki ni nobenega primera, pač pa je bila leta 1908 zapisana podobna pesem na Vranskem, a ima tako ugla-jeno besedilo, da jo komaj moremo šteti za ljudsko. Mo-goče ga je "ugladil" kak šolmašter, ki mu je bilo ljudsko

besedilo preveč navadno. Lahko pa da je pesem nastala po takipredlogi. V Ribniški dolini sem jo mogla posneti še enkrat, v Danah leta 1965. Besedilo izraža deloma obsodbo trdosrčne in oblastne gospode, deloma pa se uvršča med legendarne pesmi, čeprav se ne nanaša na kakšnega določenega svetnika. Nemara hoče sploh samo opozoriti na ničevost zemeljske veljave in bogastva ter izražati upanje na pravično izravnano na onem svetu. Besedilo je po načinu izražanja prav ljudsko in sodi zaradi grajskega okolja v zgodbi gotovo še v srednji vek. Sicer pa jo tudi melodija označuje za staro izročilo.

Primer je prav šolski zgled za to, da v ljudski pesmi ni nič "pravilno" in "napačno", da ni "izvirnika" ampak so vse variante enako izvirne, enako pravilne, če odštejemo morebitne očitne posledice krušenja in odmiranja, ki ga povzroča zob časa. V gornjem primeru je šestdeset let časovne razlike odkrnilo nekaj kitic, sicer pa je Rezka ml. nehote in nevede ustvarila svojo varianto v trdnem prepričanju, da poje tako, kot se je naučila od matere. Če bi nam zapela isto pesem njena sestra ali pa hči, bi se verjetno pokazale spet nove razlike, ki pa bi bile vse v stilu pristnega ljudskega izražanja, glasbenega in besednega. Če se taka pesem prenese v drug kraj, morda celo v območje drugega narečja, se njeno lice lahko spremeni še bolj. Saj ne pravijo zaman, da ima vsaka vas svoj glas. Še več: vsak pevec ima svoj glas, zato pa ljudje iz različnih krajev težko skupaj pojo, če niso vajeni. Če se pri snemanjih kdaj glasovi "strižejo" ali besede mešajo, so navadno prav te krajevne razlike vzrok, da se petje ne more ubrati, dokler se pevci ne sporazumejo, kdo naj odneha. Zanje ni nič "pravilno" ali "napačno", ampak samo "drugačno". Le mestni ljudje, ki so že izgubili stik z domačim izročilom, presojajo z vidika literature. Pozabili so pač, da so ljudske pesmi kakor rože; čeprav so vse iz iste vrste, je vendar vsaka po svoje lepa.

Zmaga Kumer

Iz naše zakladnice

BELOKRANJSKI GODEC NA ONEM SVETU

(Godčeva šala na svatbi)

Franc Ocásek je bil sijajni govornik. Zmeraj je imel velik krog poslušavcev okoli sebe. In je znano pripovedoval, kako so duše prihajale (v nebesa) in so se prout obule te u škornje okovane. In so se drsale od nebeških vrat do prestola. Predstojnik sanitetnega oddelka se je čohal za ušesi in klel kakor Turek:

"Kaj ne morejo ti razcapanci že prenehati prihajati v nebesa?"

Sveti Peter ni mogel duše reševati, se je pritožil predstojniku, da je tega preveč in je duše poslavljati doma, naj grejo, za dva tedna naj pridejo nazaj. Predstojnik je rekel:

"Kaj bi bilo, če bi ena svetnica prišla, pa bi se ta star razdrapan pod pod njom udril, pa bi ona pokazala svoje suhe bedre dol zemljanom! To bi bila za nas velika sramota!"

In je napisal seznam in pribil na strenska nebeška vrata, naj se vsi nebeščani prijavijo na udarniško delo. In vsi so se odzvali: u dva tedna so prenovili ta stari razdrapani pod in delali novega iz macesnovega drva, da se je lesketal kakor Krištofa Kolumba luč, ka sije stopetdeset kilometrov na morje.

Zdaj pa pride Jaka Košir iz Šempetra. Pa ravno je šov v nebesa. Sveti Peter ga postrani pogleda:

"Jaka, kam nameravaš?"

- "U nebesa."

"Ne bo nič!"

- "Ja, na kam se naj vržem?"

"Ja, kaj me mar! V nebesa ne moreš, ker si vse neumnosti pušal v svoje gostilne, da ni zapovedat pred mladim narodom. Hodi u vice, pa sedi na žerjavco,

dokler te ne minejo grešne misli in petkovi guláši in mladi snáši."

- "Na, u vice ne grem, da me boste ovrli kakor koštru-na za večerjo."

"Ja, pa hodi do na zemljo!"

- "Tud na zemljo ne morem. Brezžični brzojav sem dóbil, da je moja žena poročila natakárja."

"Ja, kaj me mar, u nebesa ne morš."

In čepnil je za ene stare skládanice, in čepel dva taužent let: mu se je písalo za dve minute.

Zdaj pa pride Frenk, godec. Raztega svoj meh in vriska in poje kakor mrtev. Jaka ga zasliši izdaleč - saj sta se poznala še dol na zemlji - :

"Frenk, kaj si tud ti prišel?"

- "Ja, dođjale so mi (= naveličal sem se) te babónce, dol svírat zmeraj po opsétih (= svatbah) in tako dalje,

pa sem se enkrat napil in sem padel v eno grapo, pa sem se prehladil, dóbil sem pljučnico pa sem umrl."

"A taku, Frenk? Ja, kam nameravaš, Frenk?"

- "Ravno u nebesa."

"Ne bo nič. Za takva dva tíča ni prostora u nebesih. Tu, če hočeš, čepi z mano."

In so čepeli tud par taužent let, Frenk pa pravi tákole: "Jaka, ne bo nič, na tem prepihu celo večnost čépet kokor dve stare koklje, bo nas se prímil presnivín in drhtavín. Nekaj počnemo!"

Jaka je rekel:

"Kaj? Plest nogavice nebeščanom?"

- "Na! Nebeščani ne potrebujejo nogavic nič, ker bosí in goli hodijo do vrata. Jaz sem se zmislil še nekaj drugega."

"Kaj, Frenk?"

- "Ti piši svojemu prijatelju Ferjančiču u Vipavo, naj nam pošlje en polovnjak vina in nega pršutarja. Pa bom naredil iz te stare skládanice tancpodén, jez bom raz-tegnil svoj meh, ti boš članarino pobiral pa bomo rajali." In tako se je narédilo.

In ko so nebeščani slišali, da vani harmonika svira, prva sveta Magdalena je prosila za dovoljenje. Res ga je dobila. A se je slágala: rekla, da gre u Jeruzalem, ker je od tam bila. Ona pa krénula na levo, na tancpodén, pa z enim mladim plésala, da se je vse kadilo. In vsi nebeščani so prósili za dovoljenje, vsi so šli ven. Sveti Očepa, on je sam dremaw, pa malo po nebesih pogleda, pa praša predstojnika:

"Kje so ti nebeščani?"

- "Vrag jih vedel, kam jih strela odnesla?"

"Pokliči nazaj!"

Eni boljši so prišli noter, slabši so ostali, plešedo zmerom tam. Gótova maša!

(Pripovedoval Franc Grdun iz Zilj v Beli krajini)
 Iz arhiva Glasbeno narodopisnega instituta

VRAGOVA KAPA

Kdor si da na glavo vragovo kapo, mu lasje res odpa-dejo, a lahko počne kar hoče, ker postane drugim ne-viden. Zato si take kape zaželi marsikdo, a dobiti jo ni tako preprosto.

Kadar je kje kakšna veselica, je med plesalci vedno tudi vrag. Kapa njegova pa visi na žeblju ali obešalniku v sobi za vrati. Seveda, kakor vrag sam, je tudi njegova kapa nevidna plesalcem. Če jo hočeš videti, moraš ime-ti kos take deske od mrtvaške krste, ki ji je izpadla grča. Desko moraš dobiti v noči od kvatrne sobote na nedeljo. Če prideš tako desko na plesišče, moreš sko-zi luknjo, iz katere je izpadla grča, videti, kje visi ka-pa. Potem lahko greš po njo in si jo vzameš. Odnesti jo moraš tako, da greš zadenski, kapo pa moraš prijeti in nositi z zobmi. Če jo odneseš na ta način srečno iz hiše, izpod hišnega kapa, je kapa tvoja, če ti pa to ni uspelo, je tvoja duša zapadla vragu.

Vrag seveda vidi in ve, da mu hočeš odnesti kapo, a sam ti ne sme nič, nagaja ti pa tako, da moraš biti res "dob-rih živcev", kakor pravijo, da ne odvržeš kape in zbe-žiš. Pod nogami ti ležijo kose, srpi, norobe obrnjene

brane, okrog tebe se zvijajo najgrše kače, močeradi in vsa najogabnejša golazen, vrag sam pa počne okrog tebe vse mogoče strahote in vse to se stopnjuje in veča z vsakim korakom. Ti pa čez vse to stopaj zadensko lepo mirno in previdno, da se ne spotakneš ali da ti ne spodrsne in ti ne pade kapa iz zob. Če si vse to vzdržal in odnesel kapo izpod hišnega kapa, je kapa tvoja in vse te ostudnosti minejo na mah.

Pa ti tako ni vredno poskušati, ker ti bo kapa od vse groze padla iz zob, da sam ne boš vedel kdaj, potem pa lahko čakaš, kdaj pride vrag po tvojo dušo.

Približno tako je pred leti pripovedoval to vistorijo pokojni stari pastir Jaka Černe.

Joža Vršnik iz Robanovega kota

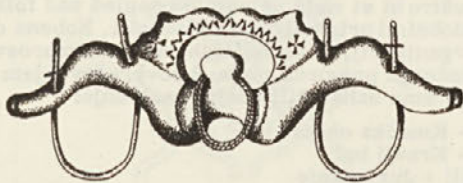
KAKO STA SV. GREGOR IN SV. PRIMOŽ MUHE VOZILA

Sv. Gregor in sv. Primož sta bila v življenju velika prijatelja, zato sta tudi kot svetnika nekoč imela godovni dan eden za drugim in sta skupaj vozila muhe. Tadv svetnika namreč vsako pomlad pripeljeta muhe v deželo.

Gnala sta vsak svoje voliče, ki so vlekli voz, naložen z vrečami muh. Tedaj se je Gregorjev voz, ki je šel prvi, zadel ob kamen in se prevrnil. Vreče z muhami so zletele po tleh in ena se je celo razvezala. Roj muh je planil na Primoževa vola, da sta poskočila, zlomila jarem in zbežljala v grmovje. Gregor je naložil svoje vreče na voz in pognal naprej, Primož pa je iskal in iskal voliča; slednjič ju je našel šele čez petnajst dni!

Zato ima sv. Gregor sedaj god 25. maja, sv. Primož pa šele 9. junija.⁺

(Na Krki na Dolenjskem zapisal 1964 J. Gregorič)

Med novimi knjigami

Niko Kuret, Praznično leto Slovencev. Starosvetne šege in navade od pomladi do zime. Prvi del; Pomlad. Celje 1965

O naših običajih je bilo že marsikaj napisanega, vendar smo še vedno pogrešali delo, ki bi v poljudni obliki podajalo znanstveno neoporečno gradivo. S Kuretovo knjigo se nam tako delo obeta, saj je avtor naš znani raziskovalec običajev in hkrati človek, ki mu beseda teče gladko, po domače. Kakor pove v predgovoru, je zbrano gradivo razdelil po svoje in ga poskusil po svoje tudi podati, stvarno, brez ocenjevanja in razlag. Pripovedovanje začne s pustom, ki je za kmečkega človeka nekakšen začetek leta, ker se pač takrat približa pomladansko delo. Zato ima prvo poglavje naslov "Slovo od zime". V naslednjem poglavju, "Med zimo in pomladjo", je obdelal postni in velikonočni čas, v "Veseli vigredi" pa spregovori o pomladanskih praznikih od Jurjevega do Urbanovega. Knjigo poživljajo inicijalke; vinjete in slike, ki so vse delo mojstra Gasparija. Tudi na ovitku je barvna reprodukcija Gasparijeve slike. To daje knjigi poseben pečat domačnosti in ji odvzema še tisto malo

⁺ Gregor, ki tičke ženi, goduje 12. marca, ta pa je Gregor VII. (Op. ur.)

suhoparne znanstvenosti, ki bi se morda utegnili prikrasti v pripovedovanje. Zato bo knjigo z veseljem in užitkom prebiral širok krog občinstva, za strokovnjaka pa je nerodno, da bo treba na opombe in seznam virov čakati do natiska zadnjega dela.

Društvene novice

- Prvo predavanje v letošnji sezoni je bilo 27. oktobra 1966. O kulturi Ciganov na Slovenskem je govorila dr. Pavla Štrukelj, kustodinja Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani, ki se je pri nas doslej največ bavila s temvprašanjem. Poslušalci so pozorno spremljali njeno razlaganje, saj je bilo vse, kar je povedala o različnih prebivališčih Ciganov, o pravnih odnosih in običajih, za večino prisotnih popolna novost.

- Na drugem sestanku 16. decembra 1966 je Anka Novak, kustodinja Gorenjskega muzeja v Kranju, predavala o gorenjski kmečki skrinji. Njena beseda je bila pravzaprav le razlaga čudovitih barvnih diapozitivov, ki so bili sami na moč zgovorni. Bolj kot vse razlage so poslušalce prepričali o raznih stilnih smereh in zanimivem likovnem razvoju tega značilnega kosa našega podeželskega pohištva.

Iz ustanov

Glasbeno narodopisni institut

z uspehom nadaljuje serijo oddaj "Slovenska zemlja v pesmi in besedi". Tretja oddaja 18. nov. 1966 z naslovom "Štam gor na štem hribu..." in po dolini ob Meži" (pripravil jo je dr. Valens Vodušek) je predstavila zlasti starinsko koroško petje izpod Péce. - Naslednja oddaja (2. dec.) je bila posvečena Prlekiji, kot pove že naslov "Dere sen ja mali bija". Tokrat je spremno besedilo napisal in ga v narečju prebral pesnik Kajetan Kovič. - Notranjci so prišli do besede v 5. oddaji (16. dec.) "Od meniševskih gozdov do Loške doline". Njih petje in stori je povezovalo besedilo dr. Zmaga Kumer, uvodno besedo pa je prispeval domačin pisatelj Ivan Matičič. - Oddaja o gornji savski dolini z naslovom "Visoka je gora, / še višji je klanc, / oh kdaj boš prijuckal, / moj zauber gorjanc" se je s poskočnicami in godčevskimi vižami ob lepem fantovskem petju prilagodila že razpoloženju zadnjih dni leta; bila je na sporedu 30. dec. Za uvod je tokrat poskrbel Mirko Mahnič. - Novo leto je uvedla oddaja o gorenjem Krasu, ki jo je za 13. jan. 1967 pripravil kraški rojak dr. Milko Matičetov.

Kongresi in posvetovanja

- XIII. kongres Zveze društev folkloristov Jugoslavije v Dojranu (Makedonija). Kongresi so dandanes priljubljena oblika strokovnega sodelovanja in izpopolnjevanja. Toda njihov obstoj naj opravičijo dobra organizacija, kvalitetni referati z novimi dognanji in komparativno obravnavano gradivo pa plodna razprava. Sam po sebi ponuja kongres dovolj priložnosti za osebnostne in za spoznavanje prirediteljeve dežele, njenih običajev in kulturnih znamenitosti. Če kongres zadosti tem pogojem, je za vsakogar vznemirljivo doživetje in vzpodbuda za nadaljnje delo.

Letošnji kongres folkloristov (15. - 18. 9. 1966) je zasedal po nekaj letih spet v Makedoniji in je prav zato pripotovalo poleg domačih gostov tudi veliko tujih, največ iz socialističnih držav. Delegati so se zbrali v Starem Dojranu od Dojranskem jezeru. Mesto predstavlja danes neka počitniških domov; vihra prve svetovne vojne ga je namreč popolnoma zravnala z zemljo.

Na programu so bile tri teme s približno 90 referati. Za tridnevni kongres preveč, čeprav je bilo za vsak referat odmerjenih 10 minut. Časovna omejenost in množica referatov sta marsikdaj povzročili nejevoljo in zmedo. Neizpodbitno je dejstvo, da ob taki obširnosti programa ni resnega dela, če delegatom ni vsaj mesec dni prej predloženo gradivo. To je navada povsod v svetu in pomanjkanje finančnih sredstev ni opravičilo. Povzetek, prebran na kongresu, ne zadostuje za tehtno razpravo. Nekatere referate bi bilo lahko brez škode izpustili, ker so ponavljali že znano in niso doprinesli nič novega.

Prva tema je bila posvečena razvoju folklorne v Makedoniji. Osemdeset referatov se razčlenjevali ljudsko revolucionarno poezijo. Med tujimi referenti je treba omeniti dr. A. Schmausa iz Münchena (Specifične karakteristike makedonske epike), V. Guseva iz Leningrada (Simbolična makedonska pesmi "Temen se oblak zadade") in N. Kaufmana iz Sofije (Ljudska večglasna pesem v Makedoniji).

Referati druge teme so obravnavali vprašanja ljudske ustvarjalnosti v pogojih današnjega družbenega razvoja. Posebno zanimiv in s primeri podprt je bil referat D. Devića (Beograd), Strokovna obdelava ljudskega melosa kot pogoj nadaljnjega razvoja ljudske ustvarjalnosti. A. Giurescu (Bukarešta) je govorila o novih metodah proučevanja evolucije ljudskih plesov v sodobnih razmerah.

Prva dva dneva je kongres delal plenarno, tretji dan po sekcijah. Mitološka je razpravljala o ljudski ustvarjalnosti v zvezi z rojstvom. V muzikološki sekciji je pomenil novost referat M. Brzanova (Beograd), Problemi transkripcije galicijskega plesa Teškoto. Koreologi so pod vodstvom V. Proca-Ciortea (Bukarešta) in dr. K. Petermanna (Leipzig) vrednotili in izpopolnjevali sistematično oblik ljudskih plesov, a dr. H. Laudova (Praga) je poročala o velikem zanimanju za ljudske plesne na zahodu in o problemih, ki nastajajo v zvezi s tem.

Kongres se je zaključil z ekskurzijo v Kavadarce in Prilep. Vsi, še posebej tujci, so od te poti veliko pričakovali, misleč, da se bodo imeli priliko seznaniti z makedonsko folkloro. Kakšno je bilo razočaranje, ko se jim je namesto izvornih skupin predstavil neorganizirani in banalni karneval. Želje so ostale neizpolnjene, aparati prazni. Ekskurzija se je spremenila v brezciljno tavanje, ki se je končalo z ogledom Prilepa, kjer so obiskali samostan sv. Arangela.

V splošnem letošnji kongres zaradi omenjenih napak ni izpolnil pričakovanj in pomeni v primeri s prejšnjim korak nazaj.

Mirko Ramovš

- V Freiburgu (Zah. Nemčija) je bilo v dneh od 28.-30. sept. 1966 posvetovanje o sestavi kataloga tipov evropskih ljudskih balad. Udeleženci - 25 po številu - ki so prišli iz Belgije, vzhodnega in zahodnega Berlina, Češke, Danske, Holandije, Italije, Jugoslavije, Madžarske, Zah. Nemčije, Norveške, Slovaške in ZDA so se dogovorili, da bo treba najprej katalogizirati balade posameznih narodov in se šele potem lotiti skupnega evropskega. Da bi bila katalogizacija enotna, so takoj sestavili okvirni načrt in določili, najvsak od njih dopomladi za poskušnjo katalogizira balade, ki sodijo v četrto od desetih tematičnih skupin t.j. balade o družinskih konfliktih. O nadaljnjem poteku tega velikega, tudi za slovensko narodopisje pomembnega dela bomo še kdaj pisali.

- Klasifikacija melodij se je izkazala v ljudski glasbi oziroma v muzikologiji, ki se s tem ukvarja, za zelo važno stvar. Že na majhnem etničnem področju - kot je npr. slovensko - imamo več desetstisoč različnih ljudskih napevov; če vzamemo vso Evropo, gre število napevov že samo v objavljenih zbirkah v stotisoče. Za komparativni študij, ki mora iti preko ozkega, domačega okvira na široko, nastaja problem, kako zajeti in

obdržati v pregledu vse to velikansko gradivo. Kako torej razvrstiti v pregledne skupine muziko, ki je sama na sebi abstraktna, krhka stvar, posebej še pri ljudskih napevih, kjer se en sam tip melodije spreminja na sto in tisoč načinov?

Pred dvema letoma je bila v Mednarodnem svetu za ljudsko glasbo (IFMC = International Folk Music Council) s sedežem v Londonu ustanovljena študijska skupina za klasifikacijo melodij, v kateri zastopata Jugoslavijo zaenkrat dr. Valens Vodusek (Ljubljana) in Jerko Bezić (Zagreb). Na prvem zasedanju leta 1965 v Bratislavi so bili prikazani razni sistemi oziroma poskusi v tej smeri. Drugega zasedanja v novembru 1966 na Dunaju so se udeležili zastopniki mnogih držav oziroma inštitutov, ki se ukvarjajo s tem vprašanjem (Dunaj, Praga, Brno, Bratislava, Budimpešta, Varšava, Berlin, Stockholm, Freiburg i. Br., Ljubljana, Zagreb). Posamezni sistemi so bili preizkušeni na gradivu po sto melodij iz naštetih področij. Vedno bolj izstopa metrično-ritmična metoda (Varšava, Brno, Ljubljana), ki daje posebno na slovanskem gradivu izvrstne rezultate; madžarska metoda posmeri gibanja melodije je ugodna za njihove napeve z velikim razponom, odpoveduje pa pri zahodnoevropskem in celo pri balkanskem gradivu z majhnim obsegom. Nemško govoreče dežele in Češka se drže zaenkrat leksikalne ureditve po poudarjenih tonih, ki pa zajema le začetne fraze napevov.

Prihodnje zasedanje bo letos jeseni na Poljskem. Delo študijske skupine se usmerja v tipološke raziskave in izdelavo enotne terminologije.

Valens Vodusek

Prireditve in razstave

POZIV ORGANIZATORJEM FOLKLORNIH IN PODOBNIH PRIREDITEV

Naše društvo bi si rado ustvarilo pregled nad folkloirni in podobnimi prireditvami v Sloveniji. Nobena od matičnih organizacij, ne turističnih, ne ljudskoprosvetnih, takega točnega pregleda nima. S povpraševanjem in iz časopisja smo zabeležili doslej naslednje:

Bohinj - Kmečka ohcet
Bohinj - Kravji bal
Črnomelj - Jurjevanje
Jezerko - Ovčarski bal
Koper - Folklorni festival
Kropa - Žebljarski dan
Ljubno - Flosarski bal
Portorož - Oslovske dirke
Prebold - Hmeljarski dan
Radenci - Lončarski simpozij
Rateče - Pastirski rej
Savlje - Štehanje
Železniki - Čipkarski dan

Seznam gotovo ni popoln. Prosimo naše člane, prijatelje in bralce, v katerih domačem kraju se organizira katera od navedenih ali katera druga, nam neznana, podobna prireditev, naj nam na dopisnici sporoče:

kraj, natančen naziv prireditve, kdo jo prireja, kdaj jo prirejajo (datum).

Naslov: Slovensko etnografsko društvo, Wolfova 8/II, Ljubljana.

Slovenski etnografski muzej

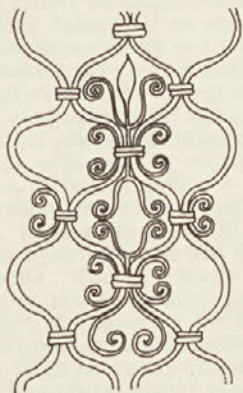
- je v letu 1966 pripravil tri pomembne razstave, od teh eno v gradu Goričane, kjer so shranjeni predmeti izvenevropskih kultur. V marcu je bila odprta razstava Včeraj in danes v Škocjanskih hribih na Dolenjskem. Mimo ljudske materialne kulture je bila prikazana sociološka podoba in celoten razvoj vasi na tem področju,

s posebnim poudarkom na spremembi v ljudski kulturi po osvoboditvi. Razstavo je pripravil dr. Boris Kuhar, ki je problem več let nadrobno proučeval, osnova zanjo pa je bilo gradivo, ki so ga nabrale muzejske ekipe pred desetimi leti in v zadnjem času. Aranžerska dela je opravil Robert Rutar.

- V sept. 1966 je bila otvoritev razstave Slovenska kmečka noša v 19. in v prvi polovici 20. stol. Namen razstave je predvsem podati stvarno podobo kmečke praznične noše, kakor jo prikazujejo viri iz 19. stol. in jo od konca prejšnjega stoletja pa do danes zelo pogosto srečujemo na raznih prireditvah, razglednicah in lepakih v popačeni podobi kot tako imenovano "narodno nošo". Delovna noša je bila prikazana le za zadnja desetletja našega stoletja, saj se od prej niti ni ohranila. S primeri noše iz zadnjega časa pa hočemo hkrati opozoriti na to, da se po načinu oblačenja kmet tudi še danes razlikuje od drugega prebivalstva. Razstavo je pripravila dr. Marija Makarovič, aranžiral pa dr. Gorazd Makarovič.

- V gradu Goričane je bila avgusta 1966 odprta razstava Afrika v zbirkah Slovenskega etnografskega muzeja. Prikazuje religiozno plastiko, maske in okrasne predmete iz različnih snovi, kar vse so prinesli slovenski popotniki - misijonarji, pomorski kapitani, uradniki in raziskovalci, ki so v 19. stoletju obiskali Afriko. Razstavljeni predmeti sodijo v ceremonialno in uporabno umetnost raznih afriških ljudstev. Za razstavo jih je zbrala in uredila dr. Pavla Štrukelj, aranžiral ing. arh. Marjan Loboda.

Milka Braz

IZ LJUDSKEGA BESEDIŠČA

Da ne bo ostalo samo pri opominih, klicanju na pomoč in negodovanju, kako zaradi zagledanosti v "visoko" kulturo in knjižni jezik zanemarjamo živo ljudsko govorico in čakamo, da nam bo čas odplaval narečja, čeprav soprepolna čistih, klenih, domiselnih izrazov - smo se odločili odpreti predalček za narečni drobiž. Za poskušnjo smo vanj natresli nekaj malega, kar se je sodelavcem Glasbeno narodopisnega instituta mimogrede prijelo torbe, namenjene pesmim. Podobno gotovo tudi drugi etnografi pri svojem terenskem delu naletijo na sočne izraze, ki so jim neznani in jih celo zgovorni Pletteršnik nima. Naši bralci, ki živijo na podeželju, se bodo ob njih domislili še marsičesa. Naj nam sporočijo, saj predalček ni velik, zato ga z njihovimi prispevki vsakokrat lahko do vrha napolnimo. Navsezadnje spadata tudi narečja v območje ljudske kulture, ne samo jezikoslovja.

dŕnek ima = muhast je (Loški potok na Dol.)
lŭn = jastreb (Loški potok)
pĕrec = pšenični kolač (Čepinci v Prekmurju)
plĕzat = sankati se (Podkoren, Gor.)
pošóbanka = kruh ali pogača iz testa, ki so ga postrgali iz mentrge;
pošóbat = postrgati (Rateče, Gor.)
šmerinje = brinje (Podkoren, Gor.)

stŭdenec = vodnjak (Markovci, Prekmurje)
štramāt = govoriti tja v en dan (Loški potok)
šŭr - pivo (Čepinci, Prekmurje)
trepŕtkel = nihalo v stolpni uri (Podvolovljek, Štaj.)
trobŕna = kar se na gostiji nazadnje je in pije (Čepinci, Prekmurje)
troknjāvast = razsĭpen (Topole p. Mengšu, Gor.)
znājden = brihten (Šp. Idrija, Prim.)

S SLOVENSKIMI PLESI PO SVETU

Gostovanje skupine "T. Rožanc"

V poletju 1966 je folklorna skupina ljubljanskih železničarjev dodala svojim številnim nastopom doma tudi nekaj nastopov v Avstriji, Italiji in Madžarski.

Največji uspeh je dosegla na folklornem festivalu tirolskih skupin v Lienzu, kjer je bila častni gost in prejela zelo laskave ocene. Čeprav ni bila prva jugoslovanska skupina na tem festivalu, pa je bila po mnenju organizatorjev in časopisnih kritik najboljša. Zato je dobila ponudbo za ponovna gostovanja.

V Welsbergu, ki leži že v Italiji, smo imeli samostojen nastop. Dvorana je bila napolnjena do zadnjega kotička in je moralo stati še okrog sto gledalcev. Zaradi nedavnih atentatov na italijanske carinike je bilo ozračje v kraju politično dokaj napeto. Nastop pa je občinstvo tako prevzel, da na koncu niso imeli več časa govoriti o italijansko-avstrijskih odnosih. Kljub temu se nismo preveč dobro počutili. Na vprašanja domačinov smo previdno odgovarjali, da nam je italijansko vino zelo všeč, pivo imajo pa Avstrijci boljše. Domačini nam seveda niso ostali dolžni in so dodali, da smo Jugoslovani neprekosljivi s sljivovko.

Naslednji dan smo se zapeljali preko čudovitih Dolomitov. Planinci v skupini so z zavistjo ogledovali mogočne vrhove. Pot nas je vodila mimo jezera Misirina in Treh Cim skozi Cortino d'Ampezzo, čez tri prelaze nad 2000 m: Falzarego, Pordoi in Sella, skozi Bolzano v Meran. V tem slovitom zdravilišču je bil še isti večer uspešen nastop pred več kot tisočglavo množico. Tudi tukaj so bile ocene zelo laskave. Enak uspeh je doživela skupina naslednji dan v Bellunu, kjer je plesala v mestnem gledališču. Predlagali so nam, da bi še prišli.

Po nekajdnevnem oddihu doma je skupina odpotovala na desetdnevno turnejo po Madžarski, kjer se z organizacijo ne moremo pohvaliti. Kljub temu smo bili na nastopih v krajih okrog Blatnega jezera dokaj boljši od madžarskih skupin, čeprav smo se jih spočetka nekoliko bali. Zopet smo dobili vabila za ponovna gostovanja.

Nazadnje smo odpotovali še v Budimpešto. Čudovito lepo mesto in nekaj odličnih ciganskih orkestrov je odtehtalo slabo organizacijo, ki nam je pripravila vse mogoče nevšečnosti in težave. Gledalci, ki jih žal ni bilo kdove kako veliko, so naše plesne tople pozdravljali. V splošnem smo bili s turnejo zadovoljni, saj je bila to za nas prilika, da smo dobrodušno spoznali madžarsko plesno folkloro.

ing. Bruno Ravnikar

Popravek

Tiskarski škrat nam je v prejšnji številki grdo spakiral besedilo; namesto "narodopisci vzhodnoalpskih dežel" je zapisal "vzhodnonemških". Napako so bralci gotovo že sami opazili in prav brali. Vendar jih prosimo, da nam nerodnost oprostijo!

K NAŠIM VINJETAM

Osrednji del okenske mreže iz Cerkelj pri Kranju. Risal 1947 T.Ljubič. Posebna lepota te mreže so vobe (=špirale), pritrjene z dvojnimi prstani, ki hkrati držijo krivuljasto osnovo.

Jarem iz Hočevja nad Dobropoljami. Risal 1937 T.Ljubič na kmetiji "pri Štenti". Značilno je, da so okraski izdolbljeni z dletom, torej tesarsko delo, ne pa vžgani kot večkrat drugod po Slovenskem. Žagasta nalomljena črta verjetno ponazarja niz volčjih zob, križ pa je stalna okrasna oblika na jarmih.